

Értékteremtés, gazdasági megújulás, szaktudás - néhány gondolat a szak- és felnőttképzés nemzetpolitikai feladatairól

Csötte András, Hétfá Kutatóintézet, igazgató

Előadás a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága által szervezett „2015 A külhoni magyar szakképzés éve” c. nyitókonferencián

2014. december 15.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy megköszönjem az Államtitkárságnak a lehetőséget, hogy a gazdaság- és társadalomkutatással foglalkozó HÉTFÁ kutatóintézet igazgatójaként, a Mezőségi Őrzőkör Közhasznú Alapítvány titkáráként megoszthatom Önökkel gondolataimat szakképzési politikánk továbbalakításának ügyében.

A szakképzés iránti figyelem elmúlt években történő növekedése mögött elsődleges okként annak beismerését kell látnunk, hogy **Magyarország és a környező volt szocialista országok 1990 utáni gazdasági felzárkózási kísérlete nem hozott átütő eredményeket**. Ez azt is jelenti, hogy gazdasági életünk megújításának 1990-ben választott útja nem hozta meg a várt felzárkózási – elsősorban jóléti – eredményeket, a szakadék térségünk és a „Nyugat” életminősége között alig-alig csökkent. *(Zárójelben jegyzem meg, hogy 1990 után az oktatási rendszerben a legjelentősebb leépülés a szakképzésben ment végbe. Míg a szakmunkásképzők és szakközépiskolák rendszere 1989 előtt képes volt meglehetősen jó minőségben kielégíteni a szocialista gazdaság igényeit, 1990 után meglehetősen gyors iramú leépülés vette kezdetét, ami mára oda vezetett, hogy a gazdasági elvárásoknak csak nyomokban tud szakképzésünk megfelelni.)*

A Nyugat világhoz történő felzárkózás kudarcait a 2008-ben kitört pénzügyi-gazdasági válság felerősítette, amiből a magyar gazdaságpolitikai azt a – szakmai körökben gyakran vitatott – következtetést vonta le, hogy a termelési kapacitásaikat leépítő országok kiszolgáltatottsága – gondoljunk Görögországra vagy Portugáliára – minden korábbinál jelentősebb. **2010-től Magyarország gazdasági kormányzásában fontos cél, hogy a kor adta lehetőségeken belül meg kell erősíteni az ország termelési bázisait**, olyan külső partnereket kell hívnunk magunkhoz, akik ezt a törekvésünket a közös hasznosítás elve alapján támogatják. A válságból azt a következtetést is levonta a magyar gazdaságpolitikai, hogy a tartós leépüléssel fenyegető társadalmi folyamatok, az elvándorlás és a demográfiai zsugorodás visszafordítására az teremthet lehetőséget, ha a kelet-közép-európai térség újra vonzó üzleti-termelési központtá

válik. Vannak jelek, hogy ez a belátás nemcsak Magyarországon, de a környező országokban is terjedőben van.

A felzárkózási kísérlet kudarcainak tanulságaiból 2010 után kinövő új magyar gazdaságpolitika az **ország gazdasági ellenálló-képességének növelésében komoly feladatokat határozott meg mind a szakképzés, mind pedig a nemzetpolitika számára.**

A nemzetpolitika 2010 után újragondolt célrendszerében kiemelt helyet foglal el az egyes szakpolitikai területeken való kárpát-medencei tematikus együttműködés rendszereinek továbbépítése. A szakképzés is ilyen szakpolitikai terület, s az államhatárokon átnyúló együttműködésnek az ad különös jelentőséget, hogy a közép- és felsőfokú **szakképzés** az új magyar gazdaságpolitikai gondolkodás szerint **a kelet-közép-európai felzárkózás új modelljének működéséhez szükséges szakemberek kiképzésének egyik fő terepe.** A szakképzéssel szemben megfogalmazott nemzetpolitikai elvárásokban tehát egyaránt helyet kap a magyar nemzet Kárpát-medencében való gyarapodásának szolgálata és a térség gazdasági megújulásának támogatása.

A 2010 után újragondolt magyar gazdaságpolitika a **szakképzés területén is mélyreható átalakításba kezdett.** Ezek a változások a szakképzés rendszerének mind a négy szereplőjét érintik, a diákot, a szülőt, a pedagógust és a vállalkozót is. A jól működő szakképzési politika egyszerre akarja és tudja mind e négy szereplő működését, döntéseit befolyásolni, mégpedig úgy, hogy a diák, a szülő, a pedagógus és a vállalkozó lehetőség szerint ugyanabban legyen érdekelt: a magas színvonalú, alkalmazható szaktudás elsajátításában, annak a **meggyőződésnek a valóságba ültetésében, hogy a szakképzésben való részvétel jó hosszú távú befektetés.**

Számos tudományos kutatásból tudjuk, hogy fiataljaink egyre később döntenek el, milyen szakmai hivatást választanak maguknak, s még ha el is döntenek, gyakran megkívánja tőlük az élet, hogy változtassanak. A **felnőtté válás kitolódása, a fiatalok igényei és a kelet-közép-európai térség kínálta lehetőségek közti egyre táguló szakadék sokakat ösztönzött és ösztönöz később rossznak bizonyuló pályaválasztási döntések meghozatalára.** A szakképzés rendszerével szemben - államhatárokon belül és kívül - elvárásként kell megfogalmaznunk a valós élet- és karrierlehetőségek felmutatását, és mindannak megadását, ami a sikeres pályaválasztáshoz kell.

Sajnos gyakran szembe kell mennünk a kordivatokkal, a megalapozatlan várakozásokkal is. A realitásokhoz való visszatérés fogalmazódik meg abban az egyre gyakrabban idézett belátásban, hogy *„egy jó szakma gyakran többet ér, mint egy gyenge egyetemi diploma”.* A köznevelés, a szakképzés és a felsőoktatás irányításának közös feladata a fiatalok várakozásainak és a valóságnak a közelítése, annak intézményes megakadályozása, hogy a fiatalok hosszú távú pályaválasztási döntéseit a könnyen múló divatok határozzák meg.

A szakképzés megújításával – a Kárpát-medence minden térségében – az is célunk kell legyen,

hogy a társadalom peremén élő, onnan kitörni akaró fiataljainknak előrelépési, boldogulási lehetőséget biztosítsunk, s ezzel megelőzzük a XXI. század egyik legfenyegetőbb társadalmi veszélyét, a szociális-etnikai konfliktusok kialakulását. Mondjuk ki, **a jó szaktudású, dolgozni akaró fiatalokat adó szakképzés a leszakadt rétegek társadalmi felemelésének is kulcsszereplője.**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A **szakképzés ügye a mai államhatárokon túl** nem csupán gazdasági és azon belül munkaerő-piaci kérdéskör, hanem a **Kárpát-medencei magyar jelenlét fennmaradásának kérdése** is. Tudjuk, hogy a magyar közösségből való kiválás, az asszimiláció kihívásainak azok a szórványban és vegyes etnikumú vidékeken élő fiataljaink a leginkább kitettek, akik nem az értelmiségi és nem a családi vállalkozó boldogulásának útját választják, hanem szakmunkásként, szakemberként akarnak közösségük hasznos tagjává válni. A szociológiai-demográfiai kutatások mind azt mutatják, hogy **asszimilációs veszteségeink ebben a társadalmi rétegben a legerősebbek.** Nemzetstratégiaiul kulcskérdés, hogy a magyar nemzetközösség akar-e és főleg képes-e olyan közös erőfeszítésre, ami a magyar nyelvű alapfokú oktatásból a középszintű szakképzésbe való átmenetelhez kapcsolódó egyéni, családi döntésekre hat, s e hatások eredménye a magyarnak való megmaradás lesz.

A magyarság számára kedvező egyéni iskola-, szakma- és életpálya-választó döntések meghozatalában segíthetnek a magas szakmai színvonalú szakoktatást nyújtó magyar iskolák, a kapcsolódó és remélhetőleg hamarosan kiépülő ösztöndíj-rendszer, a szakoktató intézmények gyakorlatszerzést és elhelyezkedést támogató tevékenysége. Meggyőződésem, hogy a magyar jelenlét hosszú távú biztosítása érdekében **a magyar nyelvű szakképző iskoláknak modernizációs szigetekké kell válniuk**, ahol nemcsak az eszközellátottság magasabb színvonalú, de jobb az elméleti és gyakorlati képzés, a megszerzett bizonyítvány jobb elhelyezkedési lehetőséget kínál, s ahol a helyét kereső fiatal széleskörű pénzügyi és tanácsadói jellegű szolgáltatásokkal segítik. A 2015-ös év, a külföldi magyar szakképzés éve segíthet e célok elérésében.

A **magas szintű duális szakképzés feltételei a Kárpát-medence nem minden térségében adottak.** Különösen délen és keleten vannak olyan régiók, ahol a termelői-szolgáltatói kultúra modernizációja megakadt, s ahol nincsenek jelen a versenyképes üzleti kultúrával, termelési technológiával rendelkező vállalatok. Ezekben a régiókban nagy hangsúlyt kell helyezni a hagyományos mezőgazdasági, ipari és szolgáltató szakmák utánpótlásának biztosítására. Ezekben a térségekben a magyar nyelvű szakképzésnek kell a gazdaság megújulásának egyik kovácsává válnia.

A külföldi magyar szakképzés rendszerének továbbfejlesztésében figyelmet kell fordítanunk a **tömb- és szórványvidékek megkülönböztetésére** is, sajátos igényeikhez és lehetőségeikhez illeszkedő fejlesztésükre. A szórványban tovább kell erősítenünk a közösségi megmaradás hosszú távú kereteiként működő szórványközpontokat, ahol az oktatás mellett erősítenünk kell a közösségszervezést, a felnőttképzést, és lehetőség szerint a vállalkozói tevékenységet. Mielőbb el kell oda jutnunk, hogy minden alapfokú szórványközpont részese legyen egy-egy középfokú oktatási intézmény hálózatának. Ez a fajta hálózati összeszerveződés elindult, de a nemzetpolitikának továbblépésre kell ösztönöznie az érintetteket, s lehetőség szerint nagyobb térségekre kiterjedő magyar oktatási stratégiákat kell kialakítanunk és megvalósítanunk. Különösen fontos a gyermekek iskolai és felnőtt életútját nyomon követő nemzeti regiszter kialakítása, majd folyamatos karbantartása. Alapos elemző munkával azt is fel kell tárnunk, hogy a magyar jelenlét megmaradása szempontjából mely térségekben kell a meglévő oktatási intézményeket megerősítenünk, ill. újakat kialakítanunk.

A bel- és külföldön gyarapodó példák arra utalnak, hogy a javuló szakoktatási minőséget és a képző intézmények piaci igények felé nyitását jól fogadják a vállalkozások. S a példák azt is mutatják, hogy nem csupán a magyar tulajdonú vagy vezetésű vállalkozások, hanem a többségi vagy multinacionális háttérűek is. Ha a jó gyakorlatokat tovább tudjuk terjeszteni és a **helyi-térségi piaci igényekhez szabott magyar szakképzést tudunk kialakítani, akkor ezzel külföldi szakiskoláink olyan versenyelőnyre tehetnek szert**, ami jó ideig biztos helyet nyújt nekik a képzési kínálatban.

A szakképzés nemcsak az ipar és mezőgazdaság, de a különböző szolgáltatások magas színvonalú ellátására készíti fel fiataljainkat. A képzés paletta átalakításakor kiemelt figyelmet kell fordítanunk a valós gazdasági igények kielégítésére, a középtávú piaci igények előrejelzésére. Arra is figyelniünk kell, hogy a **nemek közti egyensúly ne boruljon fel, mind a fiúk, mind pedig a lányok megkapják a – némileg persze változóban levő – társadalmi normák szerinti szakoktatás lehetőségét**. A nemi egyensúly szakoktatáson belüli megőrzésének a családalapítás révén a nemzetközösség fennmaradásában van szerepe.

A külföldi magyar szakképző intézmények gazdaságfejlesztő és közösségszervező funkcióit is erősítenünk kell, különösen fontos a **vállalkozókkal, agrártermelőkkel való kapcsolattartás**, a tudástranszfer révén bekapcsolódásuk a felnőttképzésbe. A kereskedőházak rendszerének erősödésével javulnak annak feltételei, hogy a magyar nyelvű szakképző intézmények a magyar vállalkozásfejlesztési eszközenszer fontos feladatokat ellátó szereplőivé váljanak.

A magyar nyelvű szakoktatásnak a korábbinál nagyobb figyelmet kell fordítani a **vállalkozói ismeretek és példák bemutatására, a vállalkozóvá válás népszerűsítésére**. Ez azért is fontos, mert a gazdasági tevékenységek jelentős része egyéni vagy kisvállalkozásban hatékonyabban végezhető, s a gyakorlati tapasztalat szerint biztosabb gyarapodást hozó jövő építhető a saját

vállalkozásra.

A külhoni magyar közösségek jelentős részében a mezőgazdaság a meghatározó gazdasági tevékenység, s az előre lépni akaróknak az agráriumban van lehetőségük a vállalkozóvá válásra. A mezőgazdasági szakképzésnek azt kell biztosítania, hogy az iskolapadból kikerülő fiatalok képessé váljanak a **paraszti hagyományok mindennapjaiból kiemelni a gazdálkodást**, akarjanak és tudjanak egyedi, minőségi termékeket a közösség asztalára helyezni. Akarjanak és tudjanak modern agrárvállalkozóvá válni.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A közneveléssel, szakképzéssel foglalkozó intézményeink, közösségeink az elmúlt 25 évben bizonyították, hogy **elkötelezettek a Kárpát-medencei magyar oktatási együttműködés mellett**. Iskoláink feladatukat akkor is végezték, amikor erre nem volt pályázati támogatás. Úgy, hogy Magyarország Kormánya 2015-öt a külhoni magyar szakképzés évének nyilvánította, érdemi előrelépésre számítunk a külhoni szakképzés tartalmának és szervezeti rendjének megújulásában, a szakmunka társadalmi megbecsülésének emelkedésében, a szakképző intézményekben tanító pedagógusok szakmai tudásának és elismertségének gyarapodásában. A külhoni magyar szakképzés évének elindítása jelképes üzenetet is hordoz, mégpedig azt, hogy **a magyar nemzetújraépítés nem csupán értelmiségi vállalkozás, hanem abban minden magyar ajkú, magyar érzelmű embernek megvan a saját feladata**. Megvan a vállalkozónak, a technikusnak és a szakma mesterének is.

Meggyőződésem, hogy a 2015-ös évben a pénzügyi támogatások jó felhasználásával, új, a mai problémákra tartós válaszokat kereső stratégia kialakításával, az intézmények közötti szakmai együttműködés erősítésével, a belhoni jó gyakorlatok okos külhoni adaptálásával már rövidtávon látható eredményeket fogunk tudunk felmutatni.

Meggyőződésem az is, hogy a Székelyföldről, Hargita megyéből kiinduló, a Kárpát-medencei szakképzési együttműködés kialakítására vonatkozó kezdeményezés érdemben fogja támogatni a bel- és külhoni szakképzés szereplői közti intenzív együttműködést.

Köszönöm, hogy meghallgattak!